

urononcometria, ae, f. – [uron- + g. *onkos* nádor + g. *metron* miera, meradlo] urononkometria, meranie objemu moču vylúčeného za 24 h (diurézy).

Uronorm[®] (Alfa) – chinolónové antibiotikum; →*cinoxacín*.

Uropac[®] – rtg kontrastná látka; →*jodometanát sodný*.

Uropan[®] (Tiber) – antibakteriové chemoterapeutikum; →*kyselina nalidixová*.

uropathia, ae, f. – [uro- + g. *pathos* choroba] nešpecifikovaná choroba močového systému.

Uropathia obstructiva – obštrukčná uropatia, patol. zmeny v močových cestách vyvolané obštrukciou.

uropathogenum, i, n. – [uro- + g. *pathos* choroba + g. *gennan* plodiť] uropatogén, mikroorganizmus, kt. vyvoláva chorobu močových ciest.

Uropen[®] (Bristol) – antibiotikum; →*hetacilín*.

uropenia, ae, f. – [uro- + g. *peniá* chudoba] uropénia, vylučovanie malého objemu moču, oligúria.

uropepsinogén – pepsinogén, kt. sa nachádza v moči.

urophanicus, a, um – [uro- + g. *phainein* ukazovať] nachádzajúci sa v moči.

urophein – [uro- + g. *phaios* sivý] →*urofeín*.

Urophenyl[®] (Sanwa) – antibiotikum; →*tiamfenikol*.

urophobia, ae, f. – [uro- + g. *fobos* strach] urofóbia, patol. strach pred nutnosťou močiť v nevhodnom čase.

urophthisis, is, f. – [uro- + g. *phthisis* suchoty] uroftíza, tbc močových ústrojov.

Uropimid[®] (CT Lab. Farma) – antibiotikum; →*kyselina pimedová*.

Uropire[®] (Sarm) – antibiotikum; →*kyselina piromidová*.

uroplocentaris, e – [uro- + g. *placenta* plodové lôžko] uro- placentový, týkajúci sa močového-mechúra a placenty.

uropplania, ae, f. – [uro- + g. *plané* cestovanie] uroplánia, prítomnosť moču mimo močového systému.

Uroplus[®] – antibakteriový sulfónamid; →*sulfametoxazol*.

uropo(i)esis, is, f. – [uro- + g. *poiéseis* tvorenie] uropoéza, tvorba moču.

uropo(i)eticus, a, um – [uro- + g. *poiéseis* tvorenie] uropoetický, močový, močotvorný.

uroporfyrín-dekarboxyláza – URO-D, enzým, kt. sa zúčastňuje na metabolizme →*porfyrínov*. Pri chron. pečenej porfýrii a porphyria cutanea tarda je aktivita URO-D v pečeni znížená. Znížená aktivita URO-D v erytrocytoch sa zisťuje aj pri familiárnej chron. pečenej porfýrii, najmä pri paraneoplastickej porphyria cutanea tarda. pri chron. hepatopatiách (cirhóza pečene, chron. hepatitída, alkoholické a liekové poškodenie pečene) pri karcinóme prostaty a pečene, ako aj pri th. estrogénmi.

uroporfyrínogén-I-syntáza – URO-S, enzým, kt. sa zúčastňuje na metabolizme →*porfyrínov*. Pri akút. intermitentnej porfýrii je jeho aktivita znížená. Porucha metabolizmu porfobilinogénu sa tu pokladá za príčinu choroby. Je prítomná u všetkých nositeľov génov, a to nezávisle od vylučovania porfyrínov a ich prekursorov močom. Stanovenie URO-S je dôležité pre odhalenie nositeľov génov v rodinách. V rodinách s akút. intermitentnou porfýriou sa aktivita URO-S dedí autozómovo

dominantne, kým aktivita dehydroatázy kys. \square -aminolevulovej kodominantne. Pri chron. pečenej porfýrii vrátane porphyria cutanea tarda je aktivita URO-S v erythrocytoch kompenzčne zvýšená.

uroporphyrinum – uroporfyrín.

uropsammus, i, m. – [uro- + g. *psammos* piesok] uropsamus, „piesok“ v moči.

uropterín – farbivo identické s xantopterínom, izolované z ľudského moču.

Uropurgol® – močové antiseptikum; → *meténamín anhydrometylencitrát*.

uropyonephrosis, is, f. – [uro- + g. *pýon* hnis + g. *nefros* oblička] uropyonefroóza, prítomnosť moču a hnisu v dutom systéme obličky.

uropyoureter, eris, m. – [uro- + g. *pýon* hnis + g. *oureter* močovod] hromadenie moču a hnisu v močovode.

uroradiologia, ae, f. – [uro- + *radiologia*] rádiológia močových ciest.

urorectalis, e – [uro- + l. *rectum* konečník] urorektálny, vzťahujúci sa na močové orgány a konečník.

urorhodinum, i, n. – [uro- + g. *rhodon* ruža] urorodín.

urorhythmographia, ae, f. – [uro- + g. *rhythmos* rytmus + g. *grafein* písať] urorytmografia, grafická registrácia ejakulácie moču z ústí močovodov.

Uro-Ripirin® – antispazmodikum; → *emepróniumbromid*.

urorodín – [urorhodinum] ružové farbivo v moči opri brušnom týfe, nefritíde, pľúcnej tbc a i. chorobách.

urorodinogén – [urorhodinum + g. gennán plodiť] chromogén v moči, z kt. po rozložení vzniká urorodín.

uroroseinum – urozeín, urorodín.

uroroseinogenum, i, n. – urozeinogén, urorodinogén.

urozeín – urorodín.

urozeinogén – urorodinogén.

urorrhagia, ae, f. – [uro- + g. *rhagiá* od *rhégnymi* výron] urorágia, nadmerné vylučovanie moču.

urorrhoea, ae, f. – [uro- + g. *rhoiá* tok] urorea, nadmerné vylučovanie moču.

urorubín – [uro- + l. *ruber* červený] červené farbivo, kt. sa dá získať z moču pôsobením HCl.

urorubinogén – chromogén, od kt. sa odvodzuje urorubín.

urosaccharometria, ae, f. – [uro- + g. *sakcharon* cukor + g. *metron* miera, meradlo] urosaccharometria, stanovenie cukru v moči.

urosacín – urorodín.

uroscopia, ae, f. – [uro- + g. *skopein* pozorovať] uroscopia, dg. vyšetovanie moču.

Uroscreen® (Pfizer) – trifenylnitrazóliumchlorid

Uroselectan B® (Schering AG) – rtg kontrastná látka; → *jodometanát sodný*.

Urosemide® – diuretikum, antihypertenzívum; → *furosemid*.

urosemiologia, ae, f. – [uro- + g. *sémeion* príznak + g. *logos* náuka] urosemiológia, dg. štúdium moču.

urosepsis, is, f. – [uro- + g. sépsis hnieť] urosepsa, sepsa komplikujúca infekciu močových ústrojov (→*uroinfekcia*). Vyvoláva ju preniknutie močových patogénov al. ich toxínov do krvného obehu. Najčastejším pôvodcom je *E. coli*. Príčinou sú väčšinou prekážky odtoku moču (stáza moču) so sek. infekciou močových ciest, urogénna al. hematogénna baktériová infekcia obličkového parenchýmu (napr. pyelonefritída, pyonefróza). Komplikáciou môže byť šoková oblička (anúria), urémia, tromboflebitída z panvových žíl.

Septický šok je urgentný stav, kt. vyžaduje intenzívnu starostlivosť. Je výsledkom neadekvátnej tkanivovou perfúziou v životne dôležitých orgánoch. Môže vzniknúť ako sprievodný jav každej →*sepsy*. **Baktériémia** je väčšinou krátkodobá prítomnosť malého množstva baktérií v krvi, kt. nevyvoláva odozvu. Aj za normálnych okolností sa baktérie dostávajú do krvného obehu. **Septikémia** je vyšší a vážnejší stupeň bakteriémie. Počet a virulencia baktérií a znížená obranyschopnosť organizmu podmieňujú celkovú reakciu organizmu, kt. sa prejavuje vysokými teplotami a jeho alteráciou. Môžu vyvolať najzávažnejšiu komplikáciu, septický šok. Asi 1/5 chir. septikémií vychádza z močových ústrojov.

U. nie je samostatnou klin. jednotkou. Jej pôvodcom je endotoxín, kt. sa vyskytuje v gramnegat. „urobaktériách“. Najväčším nebezpečením sú nozokomiálne kmene zavlečené do močových ústrojov pri inštrumentálnych výkonoch, v spojení so stázou moču. Predisponujúcim faktorom je vyšší vek, diabetes mellitus, chron. renálna insuficiencia, kardiálna insuficiencia, kachexia, chemoterapia a imunosupresívne lieky.

Klin. obraz – u. vzniká náhle triaškou a zimnicou, po kt. nasleduje vysoká teplota. Začiatočnú anxiozitu strieda sopor až kóma. V *prvom hyperdynamickom štádiu* u. má pacient normálny TK, dostatočne prekrvené periférne riečisko, pulz úmerný teplote a zodpovedajúcu diurézu. Mení sa však jeho správanie, zjavuje sa nepokoj, dezorientácia a nespôlupráca. Varovným signálom poruchy výmeny plynov v alveoloch je tachypnoe. V *druhom hypodynamickom štádiu* nastáva porucha kapilárnej perfúzie, pacient stráca vedomie, napriek centralizácii obehu nastáva pokles TK, tachykardia, akralná cyanóza, tachypnoe, oligúria až anúria a krvácavé prejavy. Exitus nastáva v dôsledku rozvratu vnútorného prostredia s následným zlyhaním vitálnych funkcií.

Dfdg. – treba vylúčiť hemoragický šok a rozvíjajúci sa transuretrový sy. (TUR) s hypoosmolalitou séra a hyponatriémiou z výraznej resorpcie irigačnej tekutiny (TUR hypervolemicko-hypotonický sy.; →*syndrómy*).

urosepticus, a, um – [uro- + g. sépsis hnieť] uroseptický, vzťahujúci sa na urosepsu.

Uro-Septra[®] (Wellcome) – antibakteriálny sulfónamid účinný proti pneumocyste; sulfameto-xazol.

uroschecele, es, f. – [ur- + g. oscheon miešok + g. kélé prietrž] uroscheokéla, urokéla.

uroschesis, is, f. – [uro- + g. schesis zastavenie] uroschézia, zadržanie moču; retencia moču.

Urosin[®] (Boehringer, Mann.) – antiuroolitikum; alopurinol.

urosis, is, f. – [uro- + -osis stav] uróza, nešpecifikovaná choroba močových ústrojov.

urospektrin – jedno z farbív normálneho moču, príbuzné hematoporfyrínom.

urostalagmometria, ae, f. – [uro- + g. stalagma kvapka + g. metron miera, meradlo] využitie stalagmometrie pri analýze moču.

urosteatolithos, i, m. – [uro- + g. stear loj, tuk + g. lithos konkrement] urosteatolít, močový konkrement obsahujúci tukové látky.

Urosten[®] (Bonomelli) – antibiotikum; kys. pipemidová.

Urosulfan[®] – antibakteriálny sulfónamid; sulfanilylmočovina.

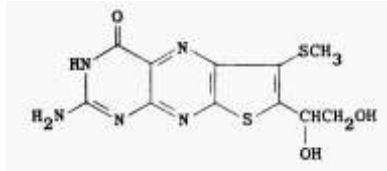
Urosulfone[®] – antibakteriový sulfónamid; sulfacetamid.

Uro-Tablinen[®] (Sanorama) – antibakteriové chemoterapeutikum; nitrofurantoín.

urotel – [*urothel*] vrstva prechodného epitel, kt. vystiela všetky odvodné močové cesty medzi panvičkami a vonkajším ústím močovej rúry. Nasadá na lamina propria.

urothel – [*uro-* + g. *thelein* nechať rásť, kvitnúť] → *urotel*.

urotión – urothion; 2-amino-7-(1,2-dihydroxyetyl)-6-(metyltio)tieno[3,2-g]pteridin-4(3*H*)-ón, C₁₁H₁₁N₅O₃S₂, M_r 325,37; zložka normálne ľudskeho moču. Sú to oranžové zhluky kryštálikov, rozp. vo vode pri pH 6,6 1:10 000, rozpustnejšie v zásadách a kys., prakticky nerozp. v org. rozpúšťadlách.



Urotión

urotoxia, ae, f. – [*uro-* + g. *toxikon* jed] urotoxia, celková otrava organizmu, vyvolaná splodinami prítomnými v moči.

urotoxicitas, atis, f. – [*uro-* + g. *toxikon* jed] urotoxickosť, jednovatosť moču.

urotoxinum, i, n. – [*uro-* + g. *toxikon* jed] urotoxín, toxická látka odstraňovaná z tela močom, v kt. sa koncentruje.

Urotractan[®] – močové antiseptikum; meténamínmandelát.

Urotrate[®] – antagonist sérotonínu a histamínu, antimigrenózum; oxetorón.

urotropín – hexametylétetramín.

Urotropin[®] – močové antiseptikum; → *meténamín*.

Urotropin New[®] (Warner-Chilcott) – močové antiseptikum; meténamín anhydrometylécit-rát.

urotuberculosis, is, f. – [*uro-* + l. *tuberculosis* tuberkulóza] urotuberkulóza, tbc močového systému.

uoureter, eris, m. – [*uro-* + g. *úreter* močovod] distenzia močovodu močom.

Uroval[®] (Firma) – antibiotikum; kys. pipemidová.

Urovist[®] (Schering AG) – rtg kontrastná látka; zmes meglumíndiatrizoátu a diatrizoátu sodného.

Urox[®] (Allied) – herbicídum; monurón.

Uroxacin[®] – fluórované chinolónové antibiotikum; norfloxacín.

Urox B[®] (Hopkins) – herbicídum; bromacil.

Urox F[®] (Hopkins) – preemergentné herbicídum; diurón.

uroxín – syn. aloxantín.

Uroxol[®] (Ausonia) – močové antiseptikum; kys. oxolínová.

Uroz[®] – antibakteriový sulfónamid; → *sulfametizol*.

urragia, ae, f. – [*ur-* + g. *rhagiá* od rhégynai výron] urorágia, nadmerný odtok moču, polyúria.

urrhodium – urorodín.

Ursacol[®] (Zambon) – anticholelitogenikum; urzodiol.

Ursidae – medveďovité. Veľké zavalité mäsožravce s krátkym chvostom. Majú široké stupaje a stúpajú na ich celú plochu. Na nohách majú silné, tupé pazúry. Chrup m. sa odlišuje od ostatných mäsožravcov sploštenými stoličkami, čo svedčí o ich všežravosti (živia sa mäsitou i rastlinnou

potravou). U nás žije iba medveď hnedý (*Ursus arctos*). Medvedica rodí v zime 2 až 3 mláďatá, kt. sú veľmi malé a slabo vyvinuté, rastú však veľmi rýchlo. Zimu prespáva prerušovaným spánkom. Medveď biely (*Thalarctos maritimus*) je najväčší, žije v Arktíde, má hustú, bielu srst'. Výborne pláva a potápa sa. Je čisto mäsožravý, živí sa rybami a tuleňmi. V Sev. Amerike žije baribal (*Ursus americanus*) a medveď sivý – grizly (*Ursus horribilis*). V našich jaskyniach žil v pleistocéne medveď jaskynný (*Ursus spelaeus*).

Ursin[®] – diuretikum, močové antiseptikum; arbutín.

Ursnon[®] – glukokortikoid, antiflogistikum; →*fluórometolón*.

Urso[®] (Tanabe Seiyaku) – anticholelitogenikum; →*urzodiol*.

urso- →*urzo-*.

Ursobilin[®] (Hek) – anticholelitogenikum; →*urzodiol*.

Ursodamor[®] (Damor) – anticholelitogenikum; →*urzodiol*.

ursodiolum – urzodiol.

Ursofalk[®] (Falk) – anticholelitogenikum; urzodiol.

Ursochol[®] (Inpharzam) – anticholelitogenikum; urzodiol.

Ursol D[®] – *p*-fenyléndiamín.

Ursol P[®] – *p*-aminofenol.

Ursolvan[®] – anticholelitogenikum; urzodiol.

Urson[®] – emulzificiens; kys. urzolová.

Urtias 100[®] (Sabona) – antiurolitikum; alopurinol.

Urtica (ae, f.) – [l.] žihľava, pŕhľava (čes. kopřiva). Rod rastlín, kt. sú pokryté pŕhlivými chĺpkami s vysokým obsahom kys. kremičitej. Patrí sem *U. dioica*, *U. urens* a i. druhy.

Urtica dioica L. (*Urticaceae*) – pŕhľava dvojdomá, žihľava (čes. kopřiva dvoudomá). Trváca bylina, z bohato rozkonáreného podzemku kt. vyrastá množstvo až 1,2 m vysokých štvorhranných stoniek. Zašpicatené listy majú dlhú stopku a pílkovitý okraj. Celá rastlina je porastená krehkými pŕhlivými chĺpkami s vysokým obsahom kys. kremičitej. V úžľabí horných listov vyrastajú od júna do septembra metlinovité previsnuté súkvetia. Samčie a samičie kvety vyrastajú na rozličných jedincoch. Oboje sú drobné a zelené, samičie dozrievajú v nažky.



Urtica dioica

Pŕhľava je rozšírená po celej Európe, kt. je tiež jej domovinou. Rastie zvyčajne v humózných ihličnatých aj listnatých lesoch a kroviskách v rozličných nadmorských výškach. Hojne sa vyskytuje ako burina na pôdach bohatých na dusík v záhradách, na rumoviskách, pri plotoch ap. Ako droga sa zbierajú listy (*Folium urticae*) al. celá vňať (*Herba urticae*) pred kvitnutím. Suší sa hneď po zbere v tenkých vrstvách bez obracania, aby sa nemrvila. Po usušení si má zachovať pôvodnú zelenú farbu.

Pŕhľava obsahuje napr. vitamíny A, B₂, B₆, C a kys. listovú, histamín, acetylcholín, kys. mravčiu, octovú maslovú, kremičitú, chlorofyl A a B (ľahko izolovateľný), xantofyly, tries-loviny, karotenoidy, di- a triterpenické alkoholy ap. Zápar drogy sa používa ako diuretikum, zvonka ako masážny prostriedok na pokožku hlavy. Vlasový kúpeľ sa pripravuje zo 100 mg jemne nakrájanej pŕhľavy,

zalieva sa 0,5 l vriacej vody a po vychladnutí sa pridá 0,5 l 4 % octu. Ohriatím prípravku na kúpeľovú teplotu sa premiešavajú vlasy, kt. dodáva pružnosť a lesk. Mladé prhlavy vo forme čajového odvaru al. šalátu boli aj súčasťou tzv. kúry prečisťujúcej krv.

Urtica urens (*Urticariaceae*) – prhlava malá (čes. kopřiva žahavka). Droga Folium urticae (syn. Folium urticarium, Folium urticae dioicae, Folium urticae urentis). Listy obsahujú až 0,8 % chlorofylu) a ~ 15 % minerálnych látok (najmä soli vápnika, fosforu, horčíka, železa a i.). Ďalej sa tu nachádza β -karotén, violaxantín, xantofyl, xantofylepoxid a eloxantín, lycopín, flavonoidy, org. kys. (askorbová, jablčná, jantárová, citrónová a izocitrónová, fumárová, glycerolová, mravčia, listová a i.), histamín, sérotonín, cholín, acetylcholín, sacharidy (arabínóza, ramnóza, fukóza, xylóza, manóza, galaktóza a glukóza), z vitamínov laktoflavín, kys. pantoténová a vitamín K₁), z aminokyselín hydroxyprolín, asparagín, treonín, glycín, alanín, valín, metionín, lyzín, arginín, tyrozín, glutamín, leucín, fenylalanín, prolín a izoleucín. Z ďalších látok sa v žihlave nachádza metylheptenón (súčasť éterického oleja), acetofenón, β -sitosterol, glukoniníny, tutoncídne látky a triesloviny.

Korene obsahujú viac trieslovín ako listy a veľké množstvo minerálnych látok (najmä Ca). Nevyskytuje sa však v nich chlorofyl. Zistili sa tu aj látky, kt. inhibujú proliferáciu adenómu prostaty. Prhlave sa pripisujú diuretické, antidiaroidné, antiseptické, roboračné, metabolické, tonizačné antireumatické, antidiabetické, derivačné, epitelizačné (chlorofyl), hemostyptické a kozmetické účinky.

Šľahnutie čerstvými byľami sa používa v ľudovom liečiteľstve na boľavé miesta tela. Drobné chĺpky rastliny instilujú do kože prhlivé látky so živicovým sekrétom, histamínom (v zriedení 1:500 až 1000), acetylcholínom (1:100), kys. mravčou, kremičitou a i., kt. vyvolávajú miestne podráždenie a prekrvenie. Pálivú bolesť zmierňuje potretie postihnutého miesta slinou, myd-lom al. čpavkom.

Na prípravu odvaru z listu a vňate sa používa 1,5 g (1 kávová lyžička) na šálku vody, na Decoctum Folii urticae 20 g na 500 ml vody. Infusum Folii urticae sa pripravuje z 15 – 25 g drogy na 2 pohýre vody. Okrem toho sa používa aj zápar z 1 lyžice drogy na 1 pohár. Z koreňa sa pripravuje odvar (1/2 lyžice na 1 pohár vody); pôsobí ako adstringens, pri vyplachovaní al. kloktaní. Asi 5 % odvar z listov al. vňate sa aplikuje zvonka. Pri seboroických afekciách v kapilíciu spojených s vypadávaním vlasov sa používa alkoholický extrakt z listov (1:5), kt. sa vtiera na postihnuté miesta. Droga sa používa aj vo forme čaju a ako potravina.

Odvozené prípravky – Chlorophyllum oleosum Spofa[®], Chlorophyllum Spofa[®] spray, Species urologicae Planta[®], Aldermon[®], Calmonal[®], Nephrosal[®], Pulmoran[®], Šípkový čaj ochutený[®]. Prhlavový chlorofyl sa používa pri výrobe prípravku Inhalol Pini[®], Nicofer[®], Desophyll[®] (v kozmetike).

urtica pomphus – žihľavkový pupenec, plochá papula podmienená nezápalovým opuchom zamše, kt. významnou črtou je prchavosť.

urticaria, ae, f. – [l.] urtikária, žihľavka.

Urticaria acuta – žihľavka, kt. trvá < 4 týžd. Môžu ju vyvolať lieky, potravinové al. inhalačné antigény, bodnutie hmyzom a i.

Urticaria aquagenica – fyz. žihľavka vyvolaná pôsobením vody (nezávisle od jej teploty); je zriedkavá.

Urticaria bullosa – bulózna žihľavka vyznačuje sa tvorbou pľuzgierov.

Urticaria e calore – fyz. žihľavka vzniknutá priamym pôsobením tepla na kožu; je veľmi zriedkavá.

Urticaria cimicina – žihľavkovitá kožná vyrážka tvorená pupencami, kt. majú v centre petechiu; vzniká po poštipaní plošticami (*Cimex lectularius*).

Urticaria factitia – tlaková žihľavka, vazomotorické začervenenia kože v tvare bledých pásov so sčerveneným okolím po podráždení kože ostrým predmetom (následkom uvoľnenia histamínu); zvýšený dermografizmus (dermographismus elevatus).

Urticaria figurata – žihľavka s girlandovitou kresbou vyrážky.

Urticaria e frigore – chladová žihľavka, fyz. žihľavka vyvolaná priamym pôsobením chladu na kožu; zriedka sa pozoruje familiárny výskyt, častejšie je získaná (idiopatická) s príznakmi kryoglobulinémie.

Urticaria gigantea – oedema Quinckeí, náhle vznikajúce a zanikajúce bochníkovité opuchy.

Urticaria haemorrhagica – žihľavka vyznačujúca sa tvorbou pľuzgierov s krvavým obsahom.

Urticaria cholinergica – záťažová, stresová žihľavka so zvýšením telesnej teploty al. potením.

Urticaria chronica papulosa perstans – zdĺhavá žihľavka s trvalými tuhými až bradavkovými uzla-
mi.

Urticaria chronica recidivans – recidivujúca chron. žihľavka s opakujúcim sa výsevom pupencov.

Urticaria medicamentosa – lieková žihľavka.

Urticaria multiformis endemica – harahara, alergická kožná reakcia na bodnutie komára *Phlebotomus papatasi*. Vyskytuje sa na Stred. Východe a charakterizuje ju žihľavkovité al. zápalové papuly a vezikuly. Iniciálna expozícia zanecháva imunitu.

Urticaria papulosa chronica – syn. lichen urticatus, prurigo simplex subacuta, strophulus, chron. papulózna, uzlíková žihľavka. Ide o hypersenzitívnu reakciu na bodnutie hmyzom (roztóče, muchy, ploštice, komáre, blchy), kt. postihuje najmä atopické deti. Charakterizuje ju výsev malých urtikariálnych papúl a, kt. sa môžu sek. infikovať al. lichenifikovať následkom škria-bania a exkoriácií.

Urticaria pigmentosa – pigmentová žihľavka, diseminovaná, rozosiata névová choroba; pravé zmnoženie žírnych buniek v koži s príznakmi žihľavky.

U. solaris – solárna žihľavka, fotodermatóza, kt. postihuje väčšinou ženy (pomer žien k mužom je 3:1), a to v každom veku. Ochorenie sa začína erytémom a pruritom obyčajne na nerytej časti kože po krátkej latencii po insolácii s následnou tvorbou esudatívnych urtikariálnych pupeňov s rozmazanými erytémovým lemom. Akčné spektrum týchto zmien je rôzne a pokrýva oblasť rťg lúčov až po infračervené pásmo. Relat. najčastejšie je však erupcia indukovaná žiarením vlnových dĺžok < 370 nm. Ide pp. o včasnú alergickú reakciu s antigénom vznikajúcim po ožiarení v koži, o čom svedčí úspešný pasívny prenos a obrátený pasívny prenos protilátok. Predpokladaný alergén patrí pp. k IgA, príp. IgE triede imunoglobulínov. Niekedy ide o zmiešanú formu urtikárie, napr. s cholinergickou žihľavkou. Dfdg. treba odlíšiť iné druhy urtikárie, najmä časté liekové formy.

V th. pomáhajú antihistamiká, niekedy aj antimalariká (chlorochín, hydroxychlorochín). V úpornejších prípadoch sa podávajú systémové kortikoidy. Často sa vystačí s podávaním lokálnych fotoprotektívnych prostriedkov na začiatku radiačnej sezóny.

Urticaria verrucosa – verukózna žihľavka, s bradavkovitým vzhľadom pokožky.

urticarialis, e – [l. urtica pŕhľava] urtikariálny, žihľavkovitý.

Urticariaceae – pŕhľavovité, žihľavovité. Čelad' dvojkličnolistových rastlín, bylín, zriedkavejšie drevín, so striedavými al. protistojnými listami. Charakteristické sú pŕhlivé chlpy. Sú jednodomé al. dvojdomé. Plodom je nažka. Sú vetroopelivé. Rastú po celom zemskom povrchu, najmä v tróPOCH (42 rodov, 700 druhov). U nás domáce sú druhy rodu pŕhľava (žihľava, *Urtica*) a liečivý múrovník

lekársky (*Parietaria officinalis*). Veľmi prudko pŕhlivé chlpy má astrálsky strom žihľavec obrovský (*Laportea gigas*).

urticatio, onis, f. – [l. urtica žihľavka] urtikácia, vyvolanie žihľavky, šľahanie žihľavou.

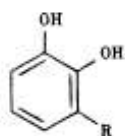
Urtosal[®] – analgetikum; salicylamid.

Urumbri[®] – rtg kontrastná látka; jodometanát sodný.

Urupan[®] (Merckle) – cholínergikum; dexpanthenol.

Urusonin[®] (Isei) – antagonista aldosterónu, diuretikum; spironolaktón.

urušiol – urushiol, hlavná zložka dráždivého oleja z jedovatého brečtanu *Rhus radicans* L. [*Toxicodendron radicans* (L.) Kuntze, *T. diversilobum*, *T. verniciferum* a i. druhom rodu *Toxicodendron*, *Anacardiaceae*; antialergikum, používa sa v desenzibilizačnej th. Je to zmes rozličných zlúč., deriváty katecholu s nenasýtenými C₁₉ al. C₁₇ bočnými reťazcami. Po hydrogenácii poskytujú 3-pentadecylkatechol al. 3-heptadecylkatechol. U. z *T. verniciferum* je zmes I – IV, u. z *T. radicans* zmes I, II, III a V.



Urušiol

I R = (CH₂)₁₄CH₃

II R = (CH₂)₇CH=CH(CH₂)₅CH₃

III R = (CH₂)₇CH=CHCH₂CH=CH(CH₂)₂CH₃

IV R = (CH₂)₇CH=CHCH₂CH=CHCH=CHCH₃

V R = (CH₂)₇CH=CHCH₂CH=CHCH₂CH=CH₃

urýchľovač – zariadenie dodávajúce elekt. nabitým časticiam veľkú kinetickú energiu. U. umožňuje výrobu všetkých druhov jadrových striel potrebných na uskutočnenie jadrových reakcií. U. nemôžu priamo poskytovať neutróny, možno ich však získať vhodnými jadrovými reakciami elekt. nabitých častíc. Všetky u. majú spoločný princíp: elekt. nabitú časticu (ióny) sú urýchľované pôsobením elekt. poľa. Možno ich rozdeliť na u. s priamou dráhou častíc (urýchľovacie rúrky so zdrojmi napätia, viacstupňové vysokofrekvenčné u., lineárne u. s vlnovodmi) a s kruhovou al. špirálovou dráhou častíc (cyklotrón, synchrociklotrón, betatrón, elektrónový a protónový synchrotrón). U. sa skladá z elektrónového al. iónového zdroja, z väčšieho počtu urýchľovacích elektród a zo zbernej elektrody (terčika), na kt. možno pozorovať jadrovú reakciu. U. majú mimoriadny význam pri štúdiu problémov stavby atómového jadra, rozličných jadrových reakcií. Pomáhajú pri výskume nových druhov častíc, antičastíc, slúžia na aktivačnú analýzu, výrobu rádioaktívnych izotopov atď.

urylón – syntetické vlákno, kondenzačný produkt nonametyléndiamínu a močoviny; polymočovinový polymér. Používa sa na výrobu vláken, sietí na ryby ap.

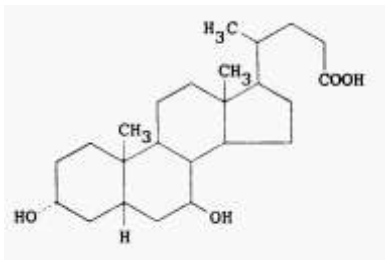
urzán – saponín.

urzodeoxycholát – ursodeoxycholatum, soľ, ester al. aniónová forma kys. urzodeoxycholovej.

urzodeoxycholyglycín – ursodeoxycholyglycinum, žľčová soľ, glycínový konjugát kys. urzodeoxycholovej.

urzodeoxycholytaurín – ursodeoxycholytaurinum, žľčová soľ, taurínový konjugát kys. urzodeoxycholovej.

urzodiol – kys. urzodeoxycholová, ursodiolum; (3 α ,5 β ,7 β)-3,7-dihydroxycholan-24-ová, C₂₄H₄₀O₄, M_r 392,56; anticholelitogenikum, používa sa na rozpúšťanie rtg kontrastných, nekalcifikovaných žľčových konkrementov; podáva sa p. o. (Actigall[®], Arsacol[®], Cholit- Ursan[®], Delursan[®], Destolit[®],



Deursil[®], Litursil[®], Lyeton[®], Peptarom[®], Solutrat[®], Ursacol[®], Urso[®], Ursobilin[®], Ursodamor[®], Ursofalk[®], Ursochol[®], Ursolvan[®]).

Ursodiol

US – skr. angl. *ultrasound* ultrazvuk.

úsad – l. lumbago.

usadzovanie → *sedimentácia*

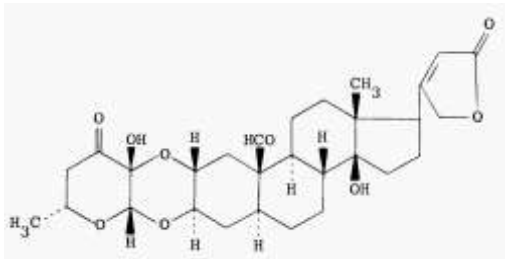
USAN – skr. angl. U. S. *Adopted Names Council for Pharmacologically Inactive Radicals* Rada pre schvaľovanie názvov farmakol. inaktívnych radikálov v USA.

USB-3135[®] – herbicídum; prodiamín.

úsek – l. segmentum.

Usherov syndróm – [Usher, Charles Howard, 1865 – 1942, brit. oftalmológ] → *syndrómy*.

uscharidín – 2,14-dihydroxy-19-oxo-3-([(tetrahydro-6-metyl-2,3-dioxo-2H-pyran-2-yl)oxy]-kard-20(22)-enolid, C₂₉H₃₈O₉, M_r 530,59; africký šípový jed a kardiálny glykozid produkovaný *Calotropis procera* R., Br. *Asclepiadaceae*. Pripravil sa hydrolyzou uscharínu s 2N H₂SO₄ v metanole.



Uscharidín

úsilný výdych – výdych sprevádzaný aktívnou kontrakciou expiračných svalov, pri ktorom je vydýchnutý tzv. expiračný rezervný objem.

usínanie – l. hypnagogium.

Uskan[®] (Desitin) – anxiolytikum; oxazepam.

uskutočnenie – l. realisatio.

usmerňovač → *elektrónka*.

Usnea barbata – veľký lišajník, kt. rastie na stromoch. Obsahuje kys. usnovú. Surová droga sa používa na ošetrovanie rán, ako aj v homeopatii.

usnedozid – C8-iridoid.

usneín – kys. usnová; antibiotikum, kt. sa izolovalo z lišajníkov, napr. *Usnea barbata* (L.) Wigg., *Usneaceae*.

Usniacin[®] – antibiotikum; kys. usnová.

USP – skr. *United States Pharmacopoeia* liekopis USA.

USPHS – skr. *United States Public Health Service* verejno-zdravotnícke služby Spojených štátov.

Uspulun[®] – dezinficiens osiva; hydroxymerkurichlórfenol.

usq. – [skr. l. *usque* ustavične, neustále; až]; **usq. ad** – až po, až k; **usq. ad rem.** – *usque ad remanentiam* až po zvyšok.

USR 604[®] – fungicídum, herbicídum; dichlón.

ústa – g. stoma, l. os.

ústie – l. ostium.

Ustilaginaceae – čeľaď bazídiomycetových húb z radu *Ustilaginales*.

Ustilago – rod bazídiomycetových húb, kt. nemajú bazídiokapr; zahrňuje čeľade *Ustilagina-ceae* a *Tilletiaceae*.

Ustimol[®] – vazodilatans; hexobendín.

Ustin[®] – antibiotikum; nornidulín.

ustinmetyléter – antibiotikum; syn. nidulín.

ustio, onis, f. – [l. urere páliť] popálenie.

ustitatus, a, um – [l. uti užívať] často užívaný, obvyklý.

Ustizeain B[®] – antibiotikum; → *kyselina ustilagová*.

ústny – l. oralis.

Ústne vody – rozt. výluhov z drog (rataň, nátržník), myrhovej tct. s občerstvujúcimi olejmi (mäta, aníz, eukalyptus), sladidlom, tenzidom, peroxidom vodíka v zmesi vody a liehu. Sú určené na ústnu hygienu a prevenciu zápachu z úst.

ústonožce → *Stomatopoda*.

ústredie – l. centrum.

ústrica jedlá – *Ostrea edulis*, lastúrník, kt. prilieha k morskému dnu jednou lastúrou.

ústroj – g. *organon*, l. *organum*, orgán. Ústroje – l. tractus. Orgán je časť organizmu, kt. stavba je prispôbena na najúspornejšie vykonávanie jednej al. viacerých funkcií (pohyb, dýchanie, trávenie atď.). Je to anat. a funkčná jednotka, kt. sa vyskytuje vždy na tom istom mieste a je ohraničená od iných ú. Ú. tvoria viaceré → *tkanivá*, najčastejšie jedno z nich je bezprostredným vykonávateľom funkcie (žľazový epitel pankreasu), ostatné majú úlohu ochrannú, podpornú (väzivové puzdro, väzivová výplň) al. výživnú (cievy a nervy). Súhrn ú. s odlišnou štruktúrou, ale rovnakou funkciou tvorí sústavu (systém). Ú. sa rozdeľujú podľa pôvodu a funkcie na analogické a homologické.

ustulatio, onis, f. – [l. *ustulare* spáliť] pálenie, spaľovanie.

ústup – l. regressio.

ustus, a, um – [l. urere páliť] spálený, vypálený.

úsudok – logika spojenie súdov, v kt. posledný súd (záver) sa odvodzuje zo súboru predchádzajúcich premís.

Bezprostredný úsudok – ú., v kt. záver plynie bezprostredne len z jednej premisy. Patrí sem kontrapozícia, ú. podľa logického štvorca a i. Na rozdiel od tohto typu ú. sprostredkovaný ú. má aspoň 2 premisy.

Deduktívny úsudok – je ú., v kt. záver logicky vyplýva.

Induktívny úsudok – je ú., v kt. podobne ako pri iných nededuktívnych ú. logické vyplývanie z premís chýba.

usura, ae, f. – [l. *uti* používať] opotrebovanie, nahľadanie chorobným procesom.

usuratio, onis, f. – [l. *uti* používať] uzurácia, nahľadanie.

usurpatio, onis, f. – [l. *usurpare* využívať, privlastňovať] uzurpácia, privlastňovanie, uplatňovanie (násilné).

usus, us, m. – [l. *uti* používať] úzus, užívanie, vykonávanie, skúsenosť, prax.

ušiak – *Gyromitra*, vreckatá huba z čeľade chrapáčkovitých (*Helvellaceae*), obsahuje jedovatú kys. helvelovú.

uškatce – *Otariidae*, plutvonožce, kt. žijú v polygamii v Antarktíde a na sev. kalifornskom pobreží (→*Pinnipedia*).

uško – l. *auricula*.

ušné instilácie – otoguttae, auristillae, tekuté prípravky na vkvapávanie do ucha, na výplach uší. Obsahujú liečivá, kt. majú miestny účinok. Na prípravu sa používa voda, izotonický rozt. chloridu sodného, oleje a i. rozpúšťadlá.

ušnica →*auricula*.

ušný – l. *oticus*.

ut – [l.] ako.

uta – [z peruviánskeho indiánskeho názvu choroby] forma novosvetskej kožnej leišmaniózy. Vyskytuje sa v peruviánskych Andách. Vyvoláva ju *Leishmania viannia peruviana* v nadmorskej výške 900 až 3000 m; prenášajú pp. *Lutzomyia verrucarum* a *L. peruensis*. Charakterizuje ju prítomnosť jednej al. niekoľkých lézií podobných vredu, kt. sa hoja spontánne.

Utemarin[®] (Kissei) – tokolytikum; →*ritodrin*.

ut dict. – skr. l. *ut dictum* ako je nariadené.

utend. – skr. l. *utendus* má sa použiť.

utensilie – prístroje, nástroje, nádoby a pomôcky na prípravu liekov.

Uteplex[®] – uridín-5'-trifosfát.

Uteracon[®] (Hoechst) – oxytocín.

uteralgia, ae, f. – [*uter-* + g. *algos* bolesť] bolesť v maternici.

Uteramin[®] (Zyma) – adrenergikum; →*tyramín*.

uterectomia, ae, f. – [*uter-* + g. *ektomé* odstránenie] uterektómia, odstránenie maternice; hysterektómia.

uterinus, a, um – [l. *uterus* maternica] uterinný, maternicový, týkajúci sa maternice.

uterismus – [l. *uterus* maternica + *-ismus*] uterizmus, kľč maternicových svalov.

utero- – prvá časť zložených slov z l. *uterus* maternica.

uteroabdominalis, e – [*utero-* + l. *abdomen* brucho] uteroabdominálny, týkajúci sa maternice a brucha.

utero cervicalis, e – [*utero-* + l. *cervix* hrdlo] týkajúci sa hrdla maternice.

uterocolicus, a, um – [*utero-* + g. *kólon* hrubé črevo] uterokolický, týkajúci sa maternice a hrubého čreva.

uterocystoanastomosis, is, f. – [*utero-* + g. *kystis* dutina + g. *anastomósis* spojenie] uterocystoanastomóza, chir. napojenie krčka maternice na močový mechúr.

uterodynia, ae, f. – [*utero-* + g. *odyné* bolesť] uterodýnia, bolesť maternice, bolestivá maternica.

uterofixatio, onis, f. – [*utero-* + l. *figere* upevniť] uterofixácia, chir. pripevnenie, prišitie maternice.

uterogenes, es – [*utero-* + g. *genán* plodiť] uterogénny, maternicového pôvodu, tvorený v maternici.

uterogestatio, onis, f. – [*utero-* + l. *gestatio* gravidita] uterogestácia; **1.** normálna dĺžka gravidity; **2.** vývoj plodu v maternici.

uteroglobulín – blastokinín.

uterogramma, tis, n. – [*utero-* + g. *gramma* zápis] uterogram, rtg snímka maternice.

uterographia, ae, f. – [*utero-* + g. *grafien* písať] uterografia, rtg znázornenie maternice po-mocou kontrastnej látky.

uterolinguinalis, e – [*utero-* + l. *inguen* slabina] uterongvinálny, týkajúci sa maternice a sla-bín.

uterointestinalis, e – [*utero-* + l. *intestinum* črevo] uterointestinálny, týkajúci sa maternice a tenkého čreva, resp. vnútorných orgánov.

uterolithos, i, m. – [*utero-* + g. *lithos* kameň] uterolit, konkrementy v maternici.

uteromania, ae, f. – [*utero-* + g. *maniá* vášeň] uterománia, chorobná sexuálna žiadostivosť žien.

uterometria, ae, f. – [*utero-* + g. *metron* miera, meradlo] meranie maternice.

uteroovarialis, e – [*utero-* + l. *ovarium* vaječník] uteroovariálny, týkajúci sa maternice a va-ječníkov.

uteroparietalis, e – [*utero-* + l. *paries* stena] uteroparietálny, týkajúci sa maternice a brušnej steny.

uteropexis, is, f. – [*utero-* + g. *péxis* upevnenie] uteropexia, pripevnenie, prišitie maternice (k brušnej stene).

uteroplacentaris, e – [*utero-* + g. *placenta* plodové lôžko] uteroplacentárny, týkajúci sa maternice a plodového lôžka.

uteroplastiké, es, f. – [*utero-* + g. *plastiké (techné)* tvárne umenie] uteroplastika, plastická operácia maternice.

uteroptosis, is, f. – [*utero-* + g. *ptósis* pokles] uteroptóza, pokles maternice.

uterorectalis, e – [*utero-* + l. *rectum* konečník] týkajúci sa maternice a konečníka.

uterosacralis, e – [*utero-* + l. *os sacrum* krížová kosť] uterosakrálny, týkajúci sa maternice a krížovej kosti.

uterosalpingographia, ae, f. – [*utero-* + g. *salpinx* vajíčkovod + g. *grafein* písať] uterosal-pingografia, rtg znázornenie maternice a vajíčkovodov po naplnení kontrastnou látkou.

uterosclerosis, is, f. – [*utero-* + g. *scleros* tvrdý + *-osis* stav] uteroskleróza, skleróza maternice.

uteroscopus, i, m. – [*utero-* + g. *skopein* pozorovať] uteroskop, hysteroskop.

uterothermometria, ae, f. – [*utero-* + g. *thermé* teplo + g. *metron* miera, meradlo] utero-termometria, meranie teploty v maternici.

uterotomia, ae, f. – [*utero-* + g. *tomé* rez] uterotómia, preťatie, otvorenie maternice.

uterotonica (remedia) – [*utero-* + g. *tonos* napätie] uterotoniká, oxytociká, látky, kt. zvyšujú tonus maternicového svalstva. Patria sem: **1.** alkaloidy zo *Secale cornutum* (ergotamín, ergometrín, ergonovín, ergotamín a polosyntetický kargutocín, metylergometrín a metylergonovín); **2.** hormóny neurohypofýzy (oxytocín a jeho deriváty deaminoxytocín, kargutocín, metyloxytocín); **3.** prostaglandíny E₂ a F_{2 α} (a jeho analógy, ako karboprost); **4.** sparteín, látka izolovaná z bôbov rastliny *Lupinus luteus*, *Lupinus niger*, *Cytisus scoparus* a *Anagyris foetida* (*Leguminosae*).

U. sa používajú na provokáciu a zosilnenie pôrodných maternicových kontrakcií (oxytocín) na urýchlenie III. pôrodnej fázy, na zastavenie pôrodného krvácania z atonickej maternice (oxytocín a námeľové alkaloidy) a na zastavenie metrorágie. Prostaglandíny sa používajú na ukončenie gravidity v 1. a 2. trimestri, evakuáciu uteru po potrate, indukciu činnosti uteru v patol. prípadoch vo všetkých štádiách gravidity (napr. mola hydatidosa), indukciu pôrodu.

uterotropicus, a, um – [utero- + g. *tropé* obrat] uterotropický, pôsobiaci s osobitnou afinitou na maternicu.

uterotubographia, ae, f. – [utero- + l. *tuba (uterina)* vajíčkovod + g. *grafein* písať] uterotubografia, hysterosalpingografia.

uterovaginalis, e – [utero- + l. *vagina* pošva] uterovaginálny, týkajúci sa maternice a pošvy.

uteroventralis, e – [utero- + l. *venter* brucho] uteroventrálny, týkajúci sa maternice brušnej dutiny.

uteroverdín – syn. biliverdín.

uterovesicalis, e – [utero- + l. *vesica* mechúr] uterovezikálny, týkajúci sa maternice a močového mechúra.

uterus, i, m. – [l., g. *metra*] maternica, dutý, hrubostenný svalnatý orgán podoby zrezaného kužela ventrodorzálne oplošteného a nad hrotom trocha zaškrteného. Širšie a väčšie telo, *corpus uteri*, je obrátené dopredu a kraniálne sa zužuje do hrdla u., *cervix uteri*, kt. je obrátené dorzálne a kaudálne. Nad odstupom vajcovodov sa dvíha z corpus mierne vyklenutá časť, *fundus uteri*. Medzi corpus a cervix je zúžená a nepresne ohraničená časť 0,5 – 1 cm dlhá, *isthmus uteri*. Isthmus uteri sa správa počas pôrodu pasívne, kým corpus je aktívny. V 2. – 3. mes. gravidity sa isthmus nachádza v corpus, preto sa nazýva aj ako *dolný segment u.*

Predná strana u., *facies vesicalis*, je menej vyklenutá, zadná strana, *facies rectalis*, je vyklenutá silnejšie a v strede má naznačenú hranu. Obidve strany sa stretávajú v hranách u., pozdĺž kt. prebiehajú krvné cievy a nervy a kde sa upína široká riasa u., *plica lata uteri*. Hrany u. pri funde prachádzajú do rohov u., kde vstupujú vajcovody.

Cervix uteri je cylindrického tvaru. Úponom pošvy sa rozdeľuje na horný úsek (*portio supravaginalis*) a dolný úsek (*portio vaginalis*), čapík, vyčnievajúci do pošvy. Portio vaginalis je hladké, naružovelé a má na povrchu otvor, vonkajšiu maternicovú bránku, orificium uteri externum je u nullipar kruhové, u žien, kt. už rodili priečne štrbinovité, takže na čapíku možno rozlišovať hrubšie *labium anterior* (ventrale) a tenšie *labium posterior* (dorsale). Pretože úpon pošvy na hrdle u. prebieha šikmo, je predné labium kratšie, zadné dlhšie. Obidve labiá sú obátené k zadnej stene pošvy a dotýkajú sa jej. Úponom pošvy vzniká okolo čapíka štrbinovitý priestor, pošvová klenba, *fornix vaginae*. Telo u. je celkom mäkkej konzistencie, čapík pre väčšie množstvo väziva je tuhšie.

U nullipary je u. priemerne 7,5 cm dlhý, na funde 4 – 4,5 cm široký a 2,5 – 3 cm hrubý. Čapík je 10 – 12 mm dlhý a 2 – 2,5 cm široký. U. váži 40 – 50 g.

Tvar a veľkosť u. závisia od veku a funkčného stavu. U. novorodenca a detí má dlhý krček a malé telo. Pre malý rozvoj svalstva je tenký. V puberte je telo i krček rovnako veľké. U multipary sa telo zväčšuje a nadobúda vajcovitý tvar, krček sa skrakuje a rozširuje. Všetky rozmery u. sú u multipar o 7 – 10 mm väčšie ako u nullipar, hmotnosť u. je väčšia. Po klimakteriu sa u. zmenšuje. Zriedka i orificium uteri externum môže obliterovať. Počas menštruácie sa u. zväčšuje a presakuje; počas gravidity nadobúda veľké rozmery a v posledných mesiacoch siaha až pod proc. ensiformis.

Vnútri u. sa rozoznáva cavum uteri, canalis isthmi a canalis cervicis. *Cavum uteri* (dutina u.) je trojhranná, ventrodorzálne oploštená, štrbinovitá, hladkého povrchu. Pri rohoch u. súvisí s vajcovodmi, kaudálne prechádza otvorom *orificium internum canalis interni* do *canalis isthmi*.

Orificium internum canalis isthmi je úzke, sotva priechodné, takže cavum uteri je proti pošve skoro úplne uzavreté. V klimaktériu môže aj toto orificium obliterovať. Cavum uteri je väčšie u žien, kt. už rodili ako u nerodivších. Canalis isthmi je krátky a rovnomerne široký. Kaudálne sa otvára pomocou *orificium externum canalis isthmi* (orificium internum canalis cervicis). Canalis cervicis je vretenovitý, v strede rozšírený. Do pošvy sa otvára vonkajšiou brámkou u., *orificium externum canalis cervicis* (orificium externum uteri). Sliznica canalis cervicis je zdvihnutá do rias, kt. pripomínajú rebrá palmového listu (*plicae palmatae*). Tieto riasy sú zreteľnejšie vyvinuté u dievčat ako v dospelosti a u novorodencov sa rozprestierajú aj do tela u.

Stena u. sú 10 – 15 mm hrubé, na hrdle o niečo tenšie. U žien, kt. už rodili, sú steny o niečo hrubšie. Steny u. tvoria: a) endometrium; b) myometrium; c) parametrium; d) perimetrium.

Endometrium (sliznica) v pokoji je ~ 1 – 2 mm hrubá, sivoružová, k myometriu pevne pripojená, pretože submukóza v maternici nie je utvorená. Sliznica je pokrytá jednovrstvovým riasinkovým epitelom, občas riasinky chýbajú. Riasinky kmitajú smerom k orificium uteri externum. Z epitelu vnikajú do sliznicového väziva žliazky, glandulae uterinae, tubulózneho typu, kt. prebiehajú rovno al. zvlnene a zasahujú svojimi koncami až do myometria. Isthmus má sliznicu tenšiu ako corpus a menej žliazok, v maternicovom hrdle sú hlienovité glandulae cervicales. Keď sa uzavru vývody niekt. týchto žliaz a ak sa v nich hromadí sekrét, môžu vznikáť na čapíku vyvýšeniny, tzv. ovula Nabothi. Na orificium externum canalis cervicis prechádza jednovrstvový cylindrický epitel cervikálneho kanála náhle do vrstvitého plochého epitelu. Hranice medzi obidvoma epitelmi je presná, ale môže sa v priebehu života meniť.

Sliznicové väzivo, kt. vyplňa priestor medzi žliazkami, sa podobá retikulárnemu väzivu a v určitých obdobiach menštruačného cyklu zdurie a hypertrofuje.

Myometrium – svalová vrstva, najväčšia časť steny u. Skladá sa z prepletených snopcov hladkého svalstva, kt. je všade prestúpené vmedzeným väzivom, v premenštruu a najmä počas gravidity zdurené, presiaknuté a podmieňuje krehkosť stien u. Svalstvo u. netvorí oddelené vrstvy, ale preparáciou možno na ňom stanoviť určité sústavy snopcov. Povrchná vrstva, pomerne tenká, je prevažne odolná a prechádza sčasti do svalstva vajčkovodov, sčasti do väzov vyžarujúcich z okrajov u. a predstavujúcich závesný aparát u.

Najväčšiu časť myometria tvoria svalové snopce, kt. sa začínajú pri oboch rohoch u. a tvoria 2 špirálové systémy (Goertler), v corpus uteri sa šikmo prestupujú, v istme a hrdle u. však prebiehajú skoro súbežne a takmer cirkulárne. Toto usporiadanie svaloviny umožňuje rozpínanie u. počas gravidity, pričom sa svalové špirály rozostupujú. Zároveň sa svalové elementy počas gravidity zväčšujú, a to až na 7- až 10-násobnú dĺžku, pričom sa medzi týmito elementmi zjavujú nové bunky hladkého svalstva, kt. pochádzajú z malých zásobných buniek, al. vznikajú premenou z nediferencovaného vmedzereného väziva medzi svalovými elementmi.

Predĺžovaním vláken a tým, že sa zvyšujú špirálové závitky sa zväčšuje u., pretože špirály pôvodne rovinné sa menia na skrutkovito prebiehajúce štruktúry. Medzi rozostupujúcimi sa svalovými špirálami sa nachádza viac miesta pre krvné cievy (stratum vesiculare), kt. sa rozširujú najmä počas gravidity viac ako povrchnejšia a hlbšia (stratum supra- aet infravasculare).

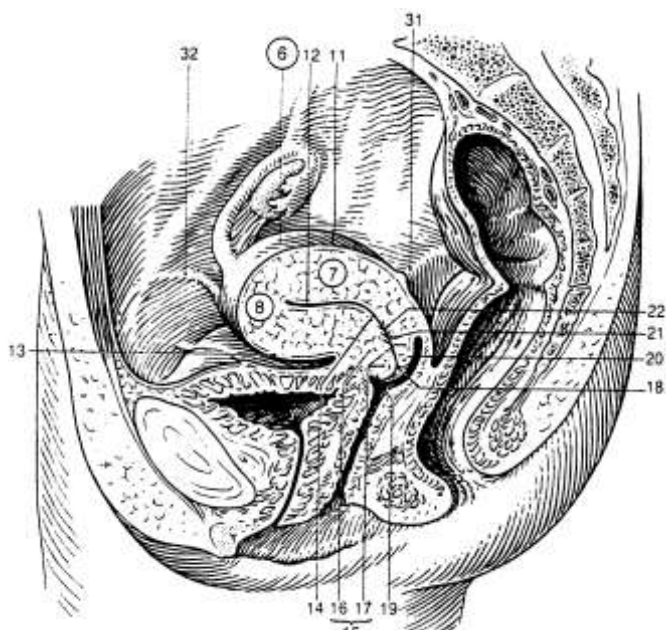
Svalové systémy sa zahýbajú z povrchových vrstiev dovnútra, čo má za následok, že pri rozvíjaní špirál na gravidnom u. sa zväčšuje aj dutina u.

Počas pôrodu sa obidva špirálové štruktúry, pravý i ľavý, kontrahujú, závitky sa znižujú a výslednica síl obidvoch špirálových systémov spadá do osi u., takže tlačia na obsah u. Zároveň sa stláčajú ku koncu pôrodu a po pôrode krvné cievy v skulinách medzi svalovinami (podľa Pinarda ide o „živé ligatúry“).

Vnútrotná, nepresne ohraničená svalová vrstva je tenká a obsahuje vlákna sčasti pozdĺžne a sčasti cirkulárne vrstvy. Cirkulárna vrstva je zreteľne vyvinutá na čapíku.

Parametrium – subserózne väzivo uložené v bezprostrednom susedstve myometria, najmä pri hranách maternice. Tvorí ho riedke väzivo, kt pokračuje od obidvoch maternicových hrán do naprieč postavenej pobrušnicovej riasy (plica lata uteri) a obsahuje cievy a nervy, kt. prichádzajú k maternici. Týmto väzivom sa môže ľahko šíriť infekcia zo stien maternice do okolia.

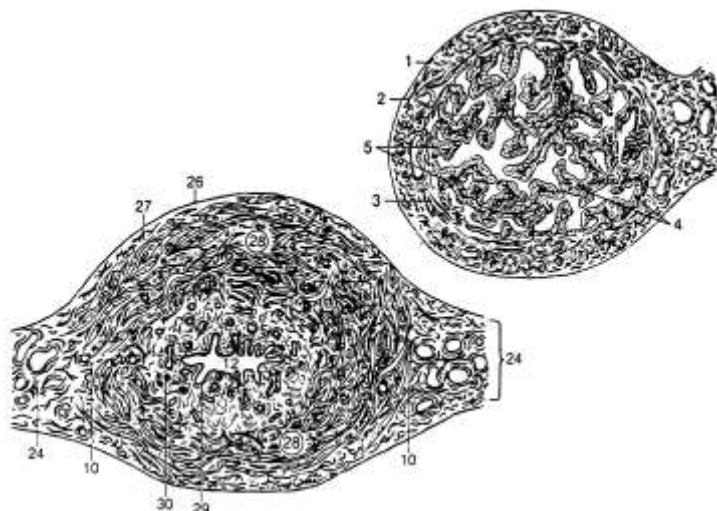
Okrem toho sú však v parametriu zhustené väzivové pruhy, parametrové väzy, kt. predstavujú závesný aparát maternice: 1. *Lig. cardinales uteri Mackenrodti*, kt. prebieha od maternico-vých hrán vnútri plica lata uteri k bočným stenám panvy. Jeho bazálna časť je zhrubnutá a na-zýva sa *lig. transversum cervicis uteri* (sustentaculum uteri Bonneyi); dovoľuje kývavé pohyby u. dopredu a dozadu okolo horizontálnej frontálnej osi, myslenej hrdlom maternice (Aranova os). 2. *Ligg. sacrouterina*, kt. sa začínajú po stranách hrdla u. a prebiehajú oblúkom dozadu po stranách rekta, pričom nadvihujú peritoneum do oblúkovitých rias, plicae sacro-uterinae. Prebiehajú k okrajom krížovej kosti a okrem väziva obsahujú vtrúsené bunky hladkého svalstva. V týchto väzoch sa nachádza aj hojne nervových vlákien, kt. podmieňujú citlivosť týchto väzov. 3. *Ligg. vesicouterina* idú obdobne oblúkom dopredu k okrajom močového mechúra; ventrálne od nich ako pokračovanie idú až k zadnej strane lonovej spony ligg. pubovesicalia. 4. *Chorda uteroinguinalis* (lig. teres uteri) tvorí povrazec ~ 4 – 5 mm hrubý, kt. sa začína pri rohoch u. a prebieha oblúkom mediálne konkávnym dopredu, vstupuje do inguinového kanála a vyžaruje do väziva vo veľkých lábiách. Na negravidnom u. tento väz nemá fixačný význam, ale napína sa a počas gravidity hypertrofuje, keď sa mater-nica zväčšuje a dvíha, pridriava u. v anteflexii, takže jeho fundus sa zväčšujúcim sa u. opiera o prednú brušnú stenu. Aj v tomto väze sú vtrúsené bunky hladkého svalstva.



Perimetrium – serózny povlak u., prechádza na u. vpredu z močového mechúra vo výške istmu, takže vzniká plytká pobrušnicová priehlbina (excavatio vesicouterina). Perimetrium prechádza potom cez fundus u. na zadnú stranu a tu zostupuje až na vrchol pošvovej klenby, odkiaľ sa obracia na k rektu. Medzi u. a rektom vzniká tým hlboká jamka, excavatio rectou-terina (Douglasov priestor). Po stranách u. prechádza perimetrium do širokej maternicovej riasy, plica lata uteri.

Mediálny rez ženskou panvou

Maternica (dole vľavo) a vajčíkovod v priečnom reze (hore vpravo)



Uterus. 1 – tunica serosa (peritoneálny povlak vajčíkovodu); 2 – tunica subserosa (väzivová vrstvička pod peritoneálnym povlakom vajčíkovodu); 3 – tunica

muscularis (svalová vrstva steny vajčíkovodu); **4** – tunica mucosa (sliznica vajčíkovodu pokrytá jednovrstvovým cylindrickým epitelom s riasinkami a sekréčnými bunkami, nadvihnutá do početných, bohato vetvených rias); **5** – plicae tubariae (bohato rozvetvené sliznicové riasy vajčíkovodu, vypĺňajúce miestami celý jeho priesvit); **6** – uterus (maternica, asi 7,5 cm dlhá); **7** – corpus uteri (telo maternice; väčší úsek medzi hrdlom a fundom s predozadne oploštenou dutinou); **8** – fundus uteri (vyklenutá kraniálna časť maternice nad vstupom vajčíkovodov); **9** – cornu uteri dexter/sinister (roh maternice, namiesto vstupu vajčíkovodou, cípovite vystupujúce; vzniká v dôsledku neúplného spojenia Müllerových trubíc obidvoch strán); **10** – margo uteri dexter/sinister (pravá a ľavá hrana maternice; hrana je zaoblená a je na nej pripojené lig. latum uteri); **11** – facies intestinalis (plocha maternice smerujúca dorzokraniálne; styka sa so slučkami čreva); **12** – cavitas uteri (dutina maternice, vystlaná sliznicou); **13** – facies vesicalis (plocha maternice smerujúca ventrokaudálne; prirátaná k močovému mechúru); **14** – isthmus uteri (mierne zúžený, asi 1 cm dlhý prechod tela do hrdla maternice); **15** – cervix uteri (hrdlo maternice; dielný, skôr trubicovitý úsek, dlhý asi 2,5 cm nadväzujúci na isthmus); **16** – portio supravaginalis cervicis (úsek hrdla nad klenbami vagíny obklopený väzivom); **17** – portio vaginalis cervicis (čapík maternice; dolný úsek hrdla vyčnievajúci do vagíny a pokrytý epitelom vagíny); **18** – ostium uteri (vonkajšia bránka maternice otvorená do vagíny na vrchole čapíka; je okrúhla u nulipar, štrbinovitá u rodivších žien); **19** – labium anterius (predné ohraničenie ostium uteri); **20** – labium posterius (zadné ohraničenie ostium uteri); **21** – canalis cervicis uteri (trubicovitý kanál hrdla maternice); **22** – plicae palmatae (sliznicové riasy v kanáli hrdla, usporiadané do tvaru palmových listov); **23** – glandulae cervicales uteri (rozvetvené tubulózne žľazy v sliznici cervix uteri); **24** – parametrium (väzivo medzi peritoneálnymi listami lig. latum a v okolí maternice); **25** – paracervix (pokračovanie parametria do oblasti hrdla maternice); **26** – tunica serosa (perimetrium, peritoneálny povlak maternice); **27** – tela subserosa (vrstvička väziva pod peritoneálnym povlakom maternice); **28** – tunica muscularis (myometrium, veľmi mohutná svalovina steny maternice, usporiadaná do špirálových systémov); **29** – tunica mucosa (endometrium, sliznica maternice, pokrytá cylindrickým epitelom s početnými žľazami; prechádza zmenami v menštruačnom cykle); **30** – glandulae uterinae (rozvetvené tubulózne žľazy sliznice maternice); **31** – m. rectouterinus (hladká svalovina v plica retrouterina); **32** – lig. teres uteri (chorda uteroinguinalis, vývojový derivát kaudálnej časti plica genitalis; pás väziva a hladkého svalstva idúci párovo od maternicového rohu cez lig. latum a ingvínový kanál do labium majus); **33** – proc. vaginalis peritoneae (vývojový termín; prechodne utvorený výbežok peritonea cez ingvínový kanál; v zriedkavých prípadoch podklad vrodenej ženskej slabinovej prietrže)(podľa Feneisa, 1996)

Uterus acollis – maternica s nevyvinutým hrdlom.

Uterus arcuatus – oblúkovitá maternica, kt. má v priečnom priemere telo široké, fundus maternice je zvonka sedlovito prehĺbený.

Uterus biangularis – dvojrohá maternica.

Uterus bicameratus ventularum – maternica, v kt. cervikálne ústia sú uzavreté zrastami, následkom čoho nastala distenzia krčka a tela maternice.

Uterus bicornis – rozdelenie tela a krčka maternice so spoločnou pošvou.

Uterus bicornis unicollis – rozdelenie tela maternice so spoločným krčkom a pošvou.

Uterus bilocularis – maternica, kt. dutina je rozdelená na 2 časti priehradkou.

Uterus bipartitus – maternica kolmo prehradená, zdvojenie maternice v hornej časti.

Uterus cochleatus – malá dospelá maternica s kuželovitým hrdlom a telom, kt. je malé, guľaté a ostro ohnuté.

Uterus cordiformis – srdcovitá maternica.

Uterus Couvelairei – uteroplacentárna apoplexia.

Uterus didelphys – u. duplex separatus, symetricky vyvinuté polovice Müllerových vývodov nesplynú a ostávajú ako dva samostatné útvary, dve polovice vedľa seba.

Uterus didelphys cum vagina septa – rozdelená maternica so spoločnou pošvou, kt. je prehradená blanou.

Uterus duplex separatus – rozdelená maternica, každá polovica má vlastnú pošvu.

Uterus duplex unicollis – dvojité maternica, rozdelená, s jedným hrdlom.

Uterus fetalis – fetálna maternica, stupňom vývoja zodpovedá ,maternici novorodenca.

Uterus hypoplasticus – hypoplastická maternica, malá maternica s normálne vyvinutým hrdlom.

Uterus gravidus – ťarchavá maternica.

Uterus incudiformis – nákovková maternica, u. bicornis, kt. je rozšírená medzi dvoma rohmi.

Uterus infantilis – infantilná maternica, zodpovedá stupňi vývoja detskej maternice.

Uterus masculinus – utriculus prostaticus.

Uterus membranaceus – blanitá maternica.

Uterus metriticus – trvalé zväčšenie maternice pri chron. priebehu endometritídy.

Uterus myomatosus – myomatózna maternica, prestúpená početnými nádormi z hladkej svaloviny (leiomyómami).

Uterus neonatalis – malá maternica s objemným hrdlom, pomer hrdlo:telo je 2,5:1)

Uterus parvicollis – maternica s drobným hrdlom.

Uterus planifundalis – u. incudiformis.

Uterus pubertalis – trocha väčšia maternica ako uterus infantilis, pomer hrdlo:telo je 1:1.

Uterus pubescens – maternica v dospievaní.

Uterus rudimentarius – solídny väzivový uzlík namiesto maternice; dĺžka maternice je 1 až 3 cm; postihnuté ženy sú amenoroické a sterilné.

Uterus septus – maternica s dutinou rozdelenou priehradkou.

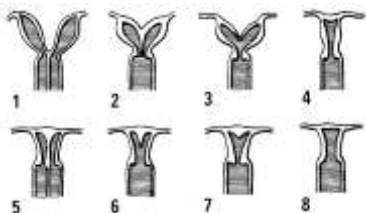
Uterus simplex – jednoduchá maternica.

Uterus subseptus – maternica s čiastočne rozdelenou dutinou priehradkou.

Uterus triangularis – u. incudiformis.

Uterus unicollis – maternica rozdelená priehradkou so spoločným hrdlom a pošvou.

Uterus unicornis – maternica spolovice vyvinutá pri chýbaní jedného z Müllerových vývodov.



Anomálie uteru. 1 – u. didelphys (duplex) separatus et vagina duplex; 2. u. duplex (aj s vagina duplex); 3 – u. bicornis unicollis; 4. u. arcuatus (naznačená bikornita); 5 – u. septus duplex cum vagina septa; 6 – u. septus duplex; 7 – u. subseptus; 8 – u. bicornis

Utibid[®] – močové antiseptikum; → *kyselina oxolínová*.

Uticillin[®] (Beecham) – polosyntetické antibiotikum príbuzné penicilínu; → *karfenicilín sodný*.

Uticillin VK[®] (Upjohn) – antibiotikum; → *penicilín V*.

Uticort[®] (Parke, Davis) – glukokortikoid; → *betametazón*.

utilis, e – [l.] vhodný, účelný, užitočný.

utilisatio, onis, f. – [l.] utilizácia, využitie.

utilitarizmus – [*utilitarismus*] filozofický smer, podľa kt. „dobré“ je konanie, prinášajúce úžitok (šťastie al. slasť) čo najväčšiemu počtu ľudí. Jednotlivec sa však musí naučiť, že svoj-mu šťastu slúži najlepšie vtedy, keď vlastné úsilie prispôsobí všeobecnému cieľu (J. Bentham, 1748 – 1832). J. S. Mill (1806 – 1873) sa snažil zladať požiadavky jednotlivca a spoločnosti. Vychádza pritom z psychol. úvahy. Cieľom jednotlivca je dosiahnuť slasť. Predmety, kt. nám to umožňujú, sa nazývajú „hodnotnými“. Napriek tomu netúžime po predmete samom, ale po slasti, kt. nám sprostredkujú. Pretože však určité predmety sú schopné pôsobiť slasť pravidel-ne, na základe asociácie (spojenia myšlienok) sa nám ukazuje ako hodnotný aj sám predmet a hodnota ako vlastnosť predmetu. „Hodnota“ je teda len všeobecná schopnosť prinášať slasť. To však znamená, že naše hodnotové súdy, a tým aj súdy o mravnom konaní, nemajú vlastne nijaké všeobecne platné kritérium, ale sa postupne vyvinuli na základe skúsenosti.

utilitas, atis, f. – [l. *utilis* užitočný] upotrebitelnosť, vhodnosť.

utilizácia – [*utilisatio*] využitie, použitie.

Utimox[®] (Parke, Davis) – antibiotikum; → *amoxicilín*.

Utipina[®] – trojsodná soľ dihydrát uridín-5'-trifosfátu.

útlm – [l. *inhibitio*] potlačenie reakcie: **1.** určitého procesu; **2.** neurónu; **3.** v psychiatrii pokles psychomotoricky, afektivity, myslenia ap.

Vo fyziol. učenie o ú. rozvinul Pavlov. Podľa neho ide o potlačenie reakcie veľkých neuróno-vých populácií. U. je protikladom podráždenia. Hovorilo sa o vnútornom ú. a iritačnom ú. (Pavlov, 1926). Generalizáciou ú. CNS vysvetľoval Pavlov spánok, jeho parciálnou generali-záciou hypnózu. Rozlišoval ú. vonkajší a vnútorný, a tento delil na ú. vyhasínajúci, diferen-ciačný a oneskorovací, ú. stopový, podmienený. Všeobecné fyziol. podráždenie a útlmu kt. sú podľa Vvedenského (1852 – 1922) len rozdielnou úrovňou al. stupňom dráždivosti živej hmoty; úroveň je premenná a plynulá.

Podľa Junga (1967) by bez ú. a koordinačného zbrzdovania boli milióny nervových buniek mozgovej kôry v neustálom nebezpečí epileptického masového výboja.

Freud (1926) používal termín ú. na označenie funkčného obmedzenia ega; ego sa vzdáva funkcií, kt. mu patria, aby sa vyhlo konfliktu id al. superego ap.

Utopar[®] (Ferrosan) – tokolytikum; → *ritodrin*.

Utovlan[®] (Syntex) – progestogén; → *noretindrón*.

UTP – skr. uridíntrifosfát.

UTP-glukóza-1-fosfáturidytransferáza – syn. UDP-glukózapyrofosforyláza, EC 2.7.7.9, enzým z triedy transferáz, kt. katalyzuje reakciu UTP + glukóza-1-fosfát = pyrofosfát + UTP-glukóza, reakciu, kt. je súčasťou ukladania glykogénu do zásoby.

UTP-hexóza-1-fosfáturidytransferáza – syn. galaktóza-1-fosfáturidytransferáza, EC 2.7.7.10, enzým z triedy transferáz, kt. katalyzuje prenos galaktóza-1-fosfátu na UTP za vzniku UTP-

galaktózy. Reakcia je alteratívnou vedľajšou cestou tvorby UTP galaktózy pri využívaní galaktózy. Nachádza sa v pečeni dospelých, chýba však u detí.

utricularis, e – [l. *utriculus* vačok] utrikulový, patriaci k vačku.

utriculitis, itidis, f. – [l. *utriculus* vačok + *-itis* zápal] utrikulitída, zápal prostatického vačku al. ušného utrikula.

utriculoampullaris, e – [l. *utriculus* vačok + l. *ampulla* puzdro, rozšírená časť] utrikulo-ampulový, týkajúci sa utrikula a ampuly.

utriculosaccularis, e – [l. *utriculus* vačok + l. *sacculus* guľovitý vačok, časť vnútorného ucha] utrikulosakulárny, týkajúci sa utrikula a sakula.

utriculus, i, m. – [l.] vačok, rúrka, chodbička.

Utriculus labyrinthi membranacei – vačok, časť pars statica blanitého labyrintu. Je pretiahnutý, kraniokaudálne oploštený a nepravidelný vajcovitý útvar v blaniom labyrinte vnútorného ucha, súčasť statického ústredia (→*ucho*). Nalieha na recessus utriculi mediálnej steny vesti-bula. Z utrikula vystupujú do polkruhovitých kostných kanálikov 3 ductus semicircularis, superior, posterior et lateralis. V miestach ampulovitých rozšírení kostných kanálikov sú aj na väzivových kanálikov rozšírené ampullae membranaceae, superior, posterior et lateralis. Ductus semicircularis superior a posterior majú v zhode s úpravou kostných kanálikov samostatné ampulárne ramienka a crura simplices spojené do jedného spoločného ramienka.

Utriculus masculinus – u. prostaticus.

Utriculus prostaticus – u. masculinus, predstojnicový vačok, slepý kanálik na spodine prostaty, kt. je zvyškom dolného konca Mülleroého paramezonefrického vývodu; vývojovo zodpovedá pošve u ženy.

utiformis, e – [l. *uter* kožené vrece + l. *forma* tvar] fľaškovitého tvaru.

útrobný – splanchnicus, visceralis.

utrofin – dystrophin-related protein 1, DRP1, obsahuje 4 hlavné domény ako →*dystrofin*. Nachádza sa vo svaloch, kde je lokalizovaný na nervosvalovej juncii a v myelíne. Viazá s F-aktínom a □-dystroglykánom.

Utrogestan® (Besins-Iscovesco) – progestogén; →*progesterón*.

utváranie – formatio.

UV – skr. ultrafialový. UVA – zložka A UV žiarenia.

uva, ae, f. – [l.] strapec.

Uva Ursi – sušené listy z *Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng., *Ericaceae*.

Uval® →*sulizobenzón*.

úväzok dávkového ekvivalentu – celkový dávkový ekvivalent ionizujúceho žiarenia, kt. spôsobí v určitom orgáne al. tkanive rádioaktívna látka za 50 r. od jej prijatia do organizmu.

uvea, ae, f. – [l.] stredná vrstva očnej gule; pozostáva z ciefovky (chorioidea), vráskovca (corpus ciliare) a dúhovky (iris).

uvealis, e – [l. *uvea* stredná vrstva očnej gule] uveálny, týkajúci sa uvey.

uveiformis, e – [l. *uvea* stredná vrstva očnej gule + l. *forma* tvar] uveiformný, majúci podobu ako stredná vrstva oka.

uveitída – [uveitis] zápal uveálneho traktu oka (dúhovky, cievovky, vráskovcového telesa). Rozoznáva sa: **1.** predná u. (iritída, iridocyklitída, cyklitída); **2.** intermediárna u. (juvenilná u. so zápalovým postihnutím pars plana corporis ciliaris); **3.** zadná u. (chorioiditída, chorioretinitída, retionochorioiditída, neurouveitída); **4.** panuveitída.

Osobitný typ u. je **ophthalmia sympathica**. Ide o komplikáciu perforujúcich poranení bulbu, najmä pri lokalizácii vstupného miesta v oblasti corpus ciliare. Chron. zápalový proces v uveálnom trakte neporaneného (sympatizovaného) oka po poranení jedného (sympatizujúceho) oka

uveitis, itidis, f. – [l. *uvea* stredná vrstva očnej gule + *-itis* zápal] → *uveitída*.

Uveitis anterior – uveitída, kt. postihuje štruktúry dúhovky, príp. vráskovca; zahŕňa iritídu, cyklitídu a iridocyklitídu.

Uveitis Försteri – syfilitické postihnutie celej uvey.

Uveitis granulomatosa – uveitída ktorejkoľvek časti uveálneho traktu, najmä zadnej; charakterizujú ju nodulárne zhľuky epiteloidných a obrovských buniek obkolesené lymfocytmi.

Uveitis heterochromica – iridocyklitída.

Uveitis nongranulomatosa – zápal prednej časti uveálneho traktu (dúhovky a vráskovca).

Uveitis phacoantigenica – druh u. phacogenes, fakoanafylaktická endoftalitída, ťažká predná uveitída podobná sympatickej oftalmii, kt. vzniká týždne až mesiace po extrakapsulárnej extrakcii šošovky a i. úrazoch puzdra.

Uveitis phacogenes – ophthalmia sympathica, uveitída po extrakorporálnej extrakcii šošoviek s tvorbou autoprotilátok proti zložkám šošoviek a ich prítomnosťou v sére.

Uveitis phacotoxica – veľmi zriedkavý druh u. phacogenes, kt. vzniká následkom miernej reakcie organizmu na proteín šošovky; nepokladá sa za nozologickú jednotku.

Uveitis sympathica – ophthalmia sympathica.

Uveitis toxoplasmica – chorioretinitída, kt. vzniká ako komplikácia toxoplazmózy.

Uveitis tuberculotica – tbc uveitída, ide obyčajne o ťažký granulomatózny zápal uvey následkom infekcie mykobacterium tuberculosis,.

uveomeningitis, itidis, f. – [uvea + g. *meninx* plena + *-itis* zápal] uveomeningitída, zápal uvey a mozgových plien.

uveoparotideus, a, um – [uvea + l. *parotis (glandula)* priušnica] uveoparotidový, postihujúci uveu a priušnicu; febris uveoparotidea – Heerfordtov sy.; → *syndrómy*.

uveoscleritis, itidis, f. – [uvea + l. *sclera* bielko + *-itis* zápal] uveoskleritída, zápal bielka, kt. vzniká rozšírením zápalového procesu z uvey na skléru.

Uviban[®] (Alcon) – UV filter; → *aktinochinol*.

uviformis, e – [l. uva strapec + l. forma tvar] tvaru strapca, strapcovitý.

Uvilon (Tbl.)[®] – anthelmintikum; → *piperazín*.

Uvilon (Syrup)[®] – anthelmintikum; → *piperazíncitrát*.

Uvinul 400[®] (GAF) – absorbér UV žiarenia; → *benzorezorcinol*.

Uvinul D49[®] (GAF) – absorbér UV žiarenia; → *benzofenón-6*.

Uvinul M-40[®] (GAF) – UV filter; → *oxybenzón*.

Uvinul MS-40[®] (GAF) – UV filter; →*sulizobenzón*.

Uvistat[®] – UV filter; →*mexenón*.

uvoľnenie – (e)liberácia, l. (e)liberatio, relaxatio, g. lysis. Vo farm. výstup liečiva z lieku, jeho rozpúšťanie. U. je predpokladom absorpcie.

uvula, ae, f. – [l.] čapík.

Uvula bifida – u. fissa, rázštep podnebného čapíka.

Uvula cerebelli – u. vermis.

Uvula fissa – u. bifida.

Uvula Lieutaudi – u. vesicae.

Uvula palatina – podnebný čapík, malý mäsitý výbežok, kt. visí z mäkkého podnebia nad koreňom jazyka, tvorí ho m. levator a m. tensor palati a svalstvo uvuly, spojivé tkanivo a sliznica.

Uvula vermis – u. cerebelli, červený čapík, čapík mozočkového červa, prdlžená vyvýšenina na mozočkovom červe.

Uvula vesicae – u. Lieutaudi, čapík mechúra, oblá vyvýšenina pri krčku mechúra utvorená konvergenciou mnohých vláken m. trigoni pri ich prechode cez obkolesujúci m. sphincter vesicae; končia sa v močovej rúre.

uvularis, e – [l. *uvula* čapík] uvoluový, čapíkový.

uvulectomia, ae, f. – [l. *uvula* čapík + g. *ektomé* odstránenie] uvulektómia, chir. odstránenie podnebného čapíka.

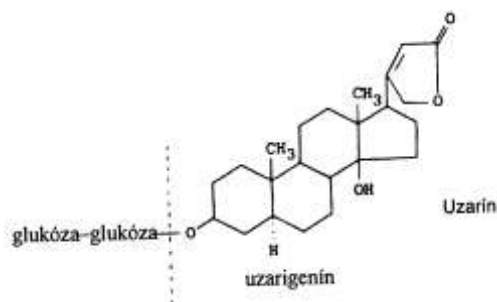
uvulitis, itidis, f. – [l. *uvula* čapík + *-itis* zápal] uvulitída, zápal podnebného čapíka.

uvuloptosis, is, f. – [l. *uvula* čapík + g. *ptosis* pokles] uvuloptóza, pokles, uvoľnenie čapíka (podnebného).

uvulotomia, ae, f. – [l. *uvula* čapík + g. *tomé* rez] uvulotómia, odstránenie podnebného čapíka.

uzarigenín – C₂₃H₃₄O₃, 3β-14-dihydroxy-5α-kard-20(22)-enolid, odorigenín; látka, kt. vzniká enzýmovým štiepením →*uzarínu*.

uzarín – 3β-[(6-O-β-D-glukopyranozyl-β-D-glukopyranozyl)oxy]-14-hydroxy-5α-kard-20(22)-enolid, C₃₅H₅₄O₁₄, M_r 698,78; látka izolovaná z africkej drogy uzara, získanej z koreňov *Gomphocardus* sp., *Asclepiadaceae*; enzýmovým štiepením vzniká →*uzarigenín*.



uzáverové zlúčeniny – farm. zlúč., kt. vznikajú prijatím molekuly účinnej látky do nosiča. Uzáver je možný vo vrstvách (napr. bentonit), kanálikov (močovina, kys. deoxycholová, škrob) al. klieťok (cyklodextríny, zeolity). Cieľom je stabilizácia účinnej látky al. riadenie absorpcie.

uzavretie – l. inclusio, obturatio, oclusio.

uzdička – l. frenulum, habenuła.

uzdravenie – l. sanatio, sanitas.

úzkosť – pocit hrozby, kt. nemá konkrétny zdroj, resp. predmet, na rozdiel od strachu, kt. má svoj objekt (ide o obavu z dačoho konkrétneho). Ú. je existenciálna (Kierkegaard, 1844), je to ú. zo života vôbec, kt. protikladom je pocit istoty, je to teda pocit neistoty, resp. neurčitej hrozby, kt. nevedome sprevádza rôzne negat. aspekty života (osamelosť, odcudzenie, zvecňovanie a i. fenomény modernej doby). Ú. je mučivý pocit (Jaspers, 1963), druh psychickej bolesti a je neznesiteľná, pretože je to druh vnútorného napätia ako každá negat. emócia, a preto sa spája s tendenciou odreažovať ju (a redukciou ú.). Môže sa fixovať ako osobnostná črta úzkostnosti, kt. sa môže prejavovať rôznymi protikladnými spôsobmi správania, sťahovaním sa zo skutočnosti a nenápadnosti, ale aj hlučnosťou a nápadnosťou, kt. subjektu „dodáva guráž“. Ú. sprevádzajú výrazné vegetatívne reakcie, najmä tachykardia, tachypnoe, zvýšená aktivita GIT, zvýšená potivosť, desivé sny, nepokoj, rozpaky a i. Behaviorálne sa spája s únikovými, ale aj útočnými spôsobmi správania (úzkostná agresia, t. j. pokus o obranu bojom a vonkajšia agresia sprevádzaná vnútornou úzkosťou z možných dôsledkov). Ú. spojená s pocitmi bezmocnosti dezaktivuje, ale môže aj stimulovať zvýšený až horúčkovitý výkon, môže podporovať i dezorganizovať proces učenia.

S. Freud (1926) chápal ú. spočiatku ako reakciu na sexuálnu frustráciu, neskôr psychoanalytici rozlišovali 3 formy ú.: **1.** reálna ú. vyvolaná hrozbami vonkajšieho sveta; **2.** ú. vyvolaná tlakom superego, t. j. svedomím (ú. z impulzov a pocitov, kt. sú symbolizované ako nemorálne, hriechne ap.); **3.** pudová ú. zo silne sa prejavujúcich pudov. Obidve posledné formy ú. sa spájajú s nutkavo neurotickým správaním.

Podľa hlbino-psychologického poňatia ú. (Riemann, 1961, 1972) patrí k ľudskej existencii a v dejinách ľudstva možno nájsť pokusy prekonať ju, napr. v mágii a náboženstve. Proti ú. Možno však vyvinúť určité obranné pocity, ako napr. odvalu, dôveru, vieru, lásku a i. zbaviť sa ú. úplne nemožno, pretože bežný život ju stále znova a znova vyvoláva a sama reštriktívna povaha kultúry je spojená s plodením úzkosti (Freudove „problémy s kultúrou“, kt. zo sexu činí hriech, a tým vyvoláva sexuálne túžby človeka s úzkosťou). Už v ranom veku sa môže u dieťaťa zneisteného sociálnou izoláciou prejavovať tzv. bazálna ú., kt. môže v dospelosti akcentovať pocity a postoje subjektu neistotou a nedôverou a orientovať ho na autodefenzívne správanie.

Riemann (1972) rozlišuje tieto zákl. druhy ú.: **1.** ú. zo sebaoddania sa, prežívaná ako strata ega a ako závislosť; **2.** ú. z utvárania ega, prežívaná ako strata bezpečia a izolácia; **3.** ú. zo zmeny, prežívaná ako neistota a pominuteľnosť; **4.** ú. z nevyhnutnosti, prežívaná ako konečnosť a nesloboda. K ďalším druhom ú. patrí ú. z väzby na niekoho a niečo, z emócií, z viny a hanby, ú. z ú. (Rost, 1990). Ú. z emócií môže vzniknúť konfrontáciu s určitými emóciami, vymykajúcimi sa našej kontrole a vyjadrujú konflikt emocionality a intelektu, racionálneho a iracionálneho a konflikt medzi emóciami, kt. sprevádza konflikt medzi pudmi a osobnou morálkou. Ú. môže vzniknúť z každej potlačenej emócie. Za patol. formy ú. možno pokladať → *fóbie*, aj keď majú vyhranený predmet).

Ú. a strach sa označujú ako naučené, pretože môžu byť reakciou na predtým neutrálne podne-ty. Nazývajú sa popudom, pretože môžu podnecovať vznik nových reakcií podobne ako hlad, smäd a i. Transfer ú. al. strachu sa môže prejavovať tak, že sa subjekt môže naučiť reagovať na strach tým, že sa bude skrývať al. utekať. Ú. ako naučený popud môže zapríčiniť vyhybavé správanie.

V ľahších prípadoch ú. vystupuje ako pocit, že je treba ešte dačo urobiť, dačo si ozrejmiť, ako pocit hľadania al. chýbania dačoho. Podľa Lerscha (1962) je to skôr nálada ako okamžitá reakcia a znamená tieseň, stiesnenosť (l. angustus úzky, z toho nem. Angst), kt. sa pociťuje najmä v oblasti srdca. Špecifická je stenokardická ú. a ú. z udusenía, ako 2 formy vitálnej ú.

Lersch rozoznáva 3 druhy ú.: **1.** životná ú., kt. je reakciou na stratu istoty, príbuzná strachu z osudu, ale je anonymná a máva pôvod už v detstve; **2.** svetová, existenciálna ú. je zakorenená hlbšie v povahe človeka a je vyvolaná jeho postavním vo svete, tým, že v technizovanom a

mechanizovanom svete stratil človek spojenie so „životným rytmom prírody“, že sa postavil proti prírode, aby ju ovládol; je to pocit vykorenenosti a „nebezpečie v odcudzení prírode“, kt. je však anonymné; obava sa týka toho, že svet prestal byť domovom ľudského bytia (Heidegger); **3.** vnútorná ú. (endogénna, väzbová) vyjadruje, že je narušený rytmus vnútorného života, a tým personálna celosť. Zdrojom ú. môže byť čokoľvek, čo bráni plnému prežívaniu života, človek však nevie prečo a čoho sa obáva.

Úzkostné stavy (→*anxiózne stavy*) sú kombináciou viacerých fundamentálnych emócií, najmä starosti, hanby, hnevu a pocitu viny s rôznym podielom.

Teória úzkosti. Podľa Fröhlicha (1965) sú možné archaické, resp. fylogenetické zdroje ú., kt. opakom je nádej. Obidve tieto emócie vznikajú z konfrontácie človeka s jeho životom, ale signalizujú rozdielne očakávania (straty a zisky). Ú. súvisí s bezbrannosťou, závislosťou, neistotou, odlúčením, „pranedôverou“ a i. stavmi, kt. vystupujú už u detí raného veku. A. Bi-net (1895) hovorí o ú., kt. vyvoláva u detí pobyt v tme.

V existenciálnej teórii sa ú. spája so zážitkami chaotickosti sveta, neúplnosti života, stratou zmyslu (Reber), resp. stratou slobody (Camus).

Behavioristické teórie spájajú ú. s procesom učenia; pojem ú. vyjadruje sek., resp. podmienený popud, kt. motivuje. V termínom učenia opísal ú. Mowrer (1939) ako podmienenú reakciu na bolesť (úzkostná reakcia na signál bolesti), kt. je užitočná, lebo motivuje a upevňuje správanie s tendenciou vyhnúť sa al. predísť opakovaniu (nepodmieneného) stimulu, produkujúceho bolesť. Miller (1951) zdôrazňuje vplyv naučenej ú. (resp. strachu) na správanie, pretože spolu s naučenou ú. vystupujú vrodene pohybové reakcie, ako je strnutie, nehybnosť al. pohybová búrka, útek a ďalšie, pôvodne asociované neutrálne znaky umožňujú prenos predtým naučených reakcií a vzniká popud, kt. motivuje učenie sa novým reakciám, lebo redukcia ú. pôsobí ako odmena.

Ú. al. strach sa nazývajú aj nepokojom, lebo sú popudom („drive“), kt. sa môže ľahko osvojiť a stať sa silným motívom. Ú. a strach sa označujú ako naučené, pretože

Úzkostná (anxiózna) neuróza patrí ku globálnej neuróze; →*neurózy*. Jej vznik súvisí s neurotizáciou dnešného života. V nových klasifikačných systémoch sa nazýva generalizovaná úzkostná porucha. Najvýraznejším príznakom anxiózne neurózy je úzkostná nálada. Subjektívne je prežívaná ako psychické napätie, neurčitý strach, obavy z neznáameho nebezpečia. Pacienti sa sťažujú, že sa nedokážu sústrediť na prácu. Somatické príznaky nie sú výrazné, sú však prítomné. Sú prítomné palpitácie, xerostómia, zvýšené potenie, nechutenstvo, hnačky, častejšie močenie. Je porucha spánku so sťaženým zaspávaním a povrchným, prerušovaným spánkom. Časté sú živé, desivé sny. Anxiózna neuróza je zriedkavou poruchou, vyskytuje sa častejšie u žien. Obvykle začína v 3. – 4. decéniu a prebieha chronicky s kolísaním intenzity príznakov. Dg. sa opiera o prítomnosť dlhotrvajúcej anxiózne nálady a pridružených psychopatol. príznakov a somatických prejavov.

úzkostné stavy →*anxiózne stavy*; →*neuróza*.

úzky – l. angustus.

uzlík – l. folliculus, glomus, nodulus.

uzlina – l. nodus, nodulus.

uzlovitosť – l. nodositas.

uzol – l. nodus, nodulus, phyma, tophus.

Uzone® – anelgetikum, antiflogistikum; fenylobutazón.

úžina – l. isthmus.

užitočný – l. utilis.

Užitočná práca – neobjemová práca w^* , každá práca, kt. sústava prijíma, okrem objemovej. V chémii sa najčastejšie vyskytuje práca povrchová (koloidné systémy), elektrochem. (→*galvanické články*) a polarizačná (polarizácia molekúl, refrakcia). Ak v termodynamických rovniciach rešpektujeme okrem objemovej práce aj u. p., 1. zákon termodynamiky má tvar $dU = dq - pdV + dw^*$.